

POSTANOWIENIE

Dnia 18 października 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Oktawian Nawrot (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Tomasz Demendecki

Marek Józef Totleben (ławnik Sądu Najwyższego)

w sprawie z powództwa R. B.

przeciwko R. W., A. W., R. W.1

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych w dniu 18 października 2022 r.

skargi nadzwyczajnej wniesionej przez Rzecznika Praw Obywatelskich od nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym Sądu Rejonowego w Pruszkowie z 10 marca 2008 r., sygn. I Nc 43/08:

- 1. odrzuca skargę nadzwyczajną;**
- 2. znosi wzajemnie koszty postępowania wywołanego wniesieniem skargi nadzwyczajnej.**

UZASADNIENIE

Sąd Rejonowy w Pruszkowie, nakazem zapłaty w postępowaniu upominawczym z 10 marca 2008 r., I Nc 43/08, nakazał pozwanym R. W., A. W. i R.W.1, aby solidarnie zapłacili powodowi R. B., prowadzącemu działalność gospodarczą pod nazwą „B.” w W., kwotę 53 084,60 zł z odsetkami ustawowymi od 16 lipca 2007 r. do dnia zapłaty oraz kwotę 4280,75 zł tytułem zwrotu kosztów procesu, w tym kwotę 3600 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego, w terminie dwóch tygodni od dnia doręczenia nakazu albo wnieśli sprzeciw w tym terminie.

W uzasadnieniu nakazu zapłaty, sporządzonym w trybie art. 92 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (tekst jedn. Dz.U. 2021, poz. 154 ze zm., dalej: „u.SN”), wskazano, że pozwem z 3 września 2007 r. pełnomocnik powoda wniósł o zasądzenie od pozwanych kwoty 53 084,60 zł wraz z odsetkami ustawowymi od 16 lipca 2007 r. do dnia zapłaty i kosztami procesu. Uzasadniając żądanie pozwu, powód wskazał, że w ramach prowadzonej przez siebie działalności gospodarczej, polegającej na reprodukcji nagrań dźwiękowych, nagrań wideo i komputerowych nośników informacji zrealizował zamówienie J. W. działającego pod firmą „W.”, obejmujące dostawę kaset wideo i usługę nagrania materiałów na tych kasetach. W wykonaniu zamówienia powód sprzedał nagrane kasety w łącznej ilości 60 000 sztuk i wystawił trzy faktury. Wysokość należnego świadczenia wynosiła w sumie 196 371,20 zł. Tytułem należności za kasety 25 maja 2004 r. J. W. wpłacił jedynie 20 000 zł. Powód poinformował, że J. W. zmarł [...] 2004 r. Spadek po nim pozwani nabyli w częściach równych postanowieniem Sądu Rejonowego w Pruszkowie z 22 listopada 2004 r. Ponadto w uzasadnieniu pozwu pełnomocnik powoda podał, że pozwani zwrócili powodowi część kaset w liczbie 33 071 sztuk. Wbrew wcześniejszym uzgodnieniom powód otrzymał kasety nagrane, oklejone nalepkami, zapakowane do sprzedaży. W związku z rozpakowywaniem tych kaset, ich czyszczeniem z nalepek i kasowaniem ich zawartości, powód poniósł koszt w wysokości 26 706,60 zł. We władaniu pozwanych pozostało 11 440 sztuk kaset video należących do powoda, które pomimo wezwania nie zostały zwrócone powodowi. Powód zaznaczył, że niezwrócone kasety utraciły wartość rynkową z uwagi na postęp techniki i zastąpienie ich innymi nośnikami informacji i z tego względu poniósł szkodę w wysokości wartości kaset z dnia zawarcia umowy ich sprzedaży w kwocie 26 387,00 zł. Do pozwu załączono dokumenty na potwierdzenie dochodzonego roszczenia tj.: pismo R. B. do R. W. z 16 listopada 2004 r., fakturę VAT, zaświadczenie o prowadzeniu działalności gospodarczej przez powoda, wezwanie powoda do pozwanych o wydanie rzeczy, wezwanie do zapłaty z dowodem doręczenia pozwanym oraz postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku przez pozwanych, a także dokument pełnomocnictwa do działania w imieniu powoda.

W uzasadnieniu nakazu zapłaty wskazano, że zgodnie z art. 499 k.p.c., w brzmieniu obowiązującym w dniu wydania nakazu zapłaty, nakaz zapłaty nie może być wydany, jeżeli według treści pozwu roszczenie jest oczywiście bezzasadne, przytoczone okoliczności budzą wątpliwość, zaspokojenie roszczenia zależy od świadczenia wzajemnego, miejsce pobytu pozwanego nie jest znane albo gdy doręczenie mu nakazu nie mogło nastąpić w kraju. Na podstawie treści pozwu sąd uznał żądanie pozwu za zasadne i wydał nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczym zgodnie z żądaniem pozwu.

Ponadto Sąd wskazał, że zgodnie z postanowieniem Sądu Rejonowego w Pruszkowie z 22 listopada 2004 r., w sprawie I Ns 1069/04, spadek po J. W. nabyli z dobrodziejstwem inwentarza małżonka R. W. oraz dzieci A. W. i R. W.1 po 1/3 części spadku każde z nich. Zastrzeżenie o ograniczeniu odpowiedzialności pozwanych nie zostało dopisane w treści pozwu. W uzasadnieniu nakazu zapłaty podkreślono, że postępowanie upominawcze jest szczególnym rodzajem postępowania, w którym sąd może uwzględnić roszczenie na posiedzeniu niejawnym, jedynie na podstawie treści pozwu, jeżeli przytoczone okoliczności nie budzą wątpliwości, bez przeprowadzania postępowania dowodowego, chociażby z dokumentów. Pozwany otrzymuje nakaz zapłaty wraz z treścią pozwu i dopiero w sprzeciwie ma możliwość podnoszenia zarzutów do dochodzonego przez powoda roszczenia. Po wniesieniu sprzeciwu nakaz zapłaty traci moc, a sprawa jest rozpoznawana w postępowaniu procesowym. Z tego względu każdy pozwany jest zobowiązany dokładnie zapoznać się z treścią pozwu i nakazu zapłaty, aby skutecznie bronić swoich praw. Sąd jednocześnie podkreślił, że w sprawie pozwani byli reprezentowani przez profesjonalnego pełnomocnika. Dysponowali pomocą prawnika, aby odpowiedzieć na żądanie powoda wskazane w pozwie i wnieść skutecznie sprzeciw od nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym. Ponadto Sąd wskazał, że brak uwzględnienia zastrzeżenia o ograniczeniu odpowiedzialności pozwanych w nakazie zapłaty mógł wynikać z braku zamieszczenia tego zastrzeżenia w treści żądania pozwu i jego uzasadnieniu, chociaż pełnomocnik powoda dysponował postanowieniem o stwierdzeniu nabycia spadku po J. W. i miał wiedzę, iż pozwani odpowiadają za długi spadkowe do wartości spadku.

Odnosząc się do wniosku pozwanych o umieszczenie zastrzeżenia w klauzuli wykonalności Sąd wskazał, że ograniczenie odpowiedzialności dłużnika może wynikać z treści tytułu egzekucyjnego, co przewiduje art. 319 k.p.c. Treść postanowienia o nadaniu klauzuli wykonalności jest wówczas taka sama jak przy jej nadawaniu orzeczeniu, według którego dłużnik ponosi odpowiedzialność osobistą.

O kosztach procesu w nakazie zapłaty orzeczono na podstawie art. 98 § 1 k.p.c.

Pozwani reprezentowani przez pełnomocnika wnieśli 14 kwietnia 2008 r. sprzeciw od doręzonego 28 marca 2008 r. nakazu zapłaty. Sprzeciw jako wniesiony po upływie terminu, został odrzucony postanowieniem z 22 kwietnia 2008 r. Pozwani zaskarżyli ww. postanowienie, a Sąd Okręgowy w Warszawie postanowieniem z 31 października 2008 r. oddalił zażalenie. Nakaz zapłaty uprawomocnił się, a 5 lutego 2009 r. została nadana klauzula wykonalności.

W dniu 31 marca 2021 r. Rzecznik Praw Obywatelskich (dalej także: „RPO” lub „skarżący”) na podstawie art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (tekst jedn. Dz.U. 2020, poz. 627) w zw. z art. 115 § 1 i 1a i art. 89 § 1 *in princ.* u.SN wniósł do Sądu Najwyższego za pośrednictwem Sądu Rejonowego w Pruszkowie skargę nadzwyczajną od nakazu zapłaty Sądu Rejonowego w Pruszkowie z 10 marca 2008 r., I Nc 43/08, z uwagi na konieczność zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, zaskarżając go zakresie w jakim nie zastrzegł pozwanym prawa do powoływania się w toku postępowania egzekucyjnego na ograniczenie odpowiedzialności.

Skarżący, na zasadzie art. 89 § 1 pkt 2 u.SN zarzucił rażące naruszenie prawa procesowego, tj. art. 319 k.p.c. poprzez jego niezastosowanie, mimo, iż w razie przyjęcia spadku z dobrodziejstwem inwentarza, sąd jest zobowiązany z urzędu zastrzec pozwanemu prawo do powołania się w toku postępowania egzekucyjnego na ograniczenie odpowiedzialności.

Skarżący zarzucił ponadto na podstawie art. 89 § 1 pkt 1 u.SN, naruszenie konstytucyjnego prawa do sądowej ochrony praw majątkowych, gwarantowanego przez art. 64 ust. 1 i 2 Konstytucji RP oraz konstytucyjnej zasady

zaufania do państwa i prawa oraz zasady bezpieczeństwa prawnego, wywodzonych z art. 2 Konstytucji RP, z uwagi na wydanie orzeczenia, które nie zapewniło pozwany właściwej ochrony przed rozszerzoną odpowiedzialnością za długi spadkowe – pomimo, iż przyjęli oni spadek z dobrodziejstwem inwentarza – doprowadzając tym samym do swoistej pułapki, polegającej na umożliwieniu przeprowadzenia egzekucji z majątku spadkobierców ponad zakres ich odpowiedzialności ograniczonej przepisami prawa materialnego – w ten sposób instytucja przyjęcia spadku z dobrodziejstwem inwentarza okazała się dla pozwanych instytucją pozorną i iluzoryczną.

Z uwagi na powyższe Rzecznik Praw Obywatelskich na podstawie art. 91 § 1 w zw. z art. 115 § 2 u.SN. wniósł o uwzględnienie skargi i wydanie orzeczenia co do istoty sprawy poprzez zmianę zaskarżonego orzeczenia w ten sposób, że Sąd Najwyższy zastrzega pozwanym prawo do powołania się w toku postępowania egzekucyjnego na ograniczenie odpowiedzialności do wartości ustalonego w wykazie inwentarza albo spisie inwentarza stanu czynnego spadku po zmarłym J. W., względnie o uchylenie zaskarżonego nakazu zapłaty i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w Pruszkowie.

Jednocześnie skarżący wniósł o dopuszczenie i przeprowadzenie dowodów z dokumentów z akt Sądu Okręgowego w Warszawie, IV C 976/17 na wskazane w uzasadnieniu okoliczności.

W uzasadnieniu skargi nadzwyczajnej Rzecznik Praw Obywatelskich streścił stan faktyczny w zaskarżonej sprawie oraz przedstawił dalsze działania podejmowane przez pozwanych w celu uzyskania możliwości powoływania się na ograniczenie odpowiedzialności w związku z przyjęciem spadku z dobrodziejstwem inwentarza. RPO wskazał, że pozwani w piśmie z 21 stycznia 2009 r. wnosili, o to, by w „przypadku złożenia przez powoda wniosku o nadanie klauzuli wykonalności (...) nakazowi zapłaty, sąd na podstawie art. 783 § 1 k.p.c. zamieścił w tytule wykonawczym zastrzeżenie, że pozwani mają prawo do powołania się w toku postępowania egzekucyjnego na ograniczenie odpowiedzialności wynikające z przyjęcia spadku po J. W. z dobrodziejstwem inwentarza”. Uzasadniając wniosek pozwani powołali się na postanowienie

spadkowe oraz wskazali, że w analogicznej sprawie między tymi samymi stronami toczącej się w Sądzie Okręgowym we Wrocławiu, I C 492/06, ograniczenie ich odpowiedzialności zostało zastrzeżone w wyroku. Do pisma dołączyli spis inwentarza sporządzony przez komornika sądowego. W wyniku wykonania zobowiązania sądu do sprecyzowania wniosku, pozwani wskazali, że wniosek miał charakter uzupełniający orzeczenie. Postanowieniem z 4 maja 2009 r. Sąd odrzucił wniosek pozwanych jako wniesiony z uchybieniem terminu z art. 351 § 1 k.p.c. Jednocześnie Sąd wskazał, że pozwani od chwili przyjęcia spadku z dobrodziejstwem inwentarza ponoszą odpowiedzialność za długi spadkowe tylko do wartości czynnego spadku. Zatem brak zastrzeżenia w nakazie zapłaty o ograniczeniu odpowiedzialności nie pozbawia pozwanych prawa do powoływania się na ograniczenie ich odpowiedzialności.

W dniu 2 sierpnia 2017 r. powód wszczął egzekucję na podstawie nakazu zapłaty zaopatrzonego w klauzulę wykonalności.

Pozwani 25 sierpnia 2017 r. złożyli pozew o pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności powołując się na spłatę długów spadkodawcy do wysokości czynnego spadku oraz nadużycie prawa przez wierzyciela. Wyrokiem z 17 lipca 2018 r. Sąd Okręgowy w Warszawie, IV C 976/17, oddalił powództwo. Apelację pozwanych Sąd Apelacyjny w Warszawie oddalił wyrokiem z 24 maja 2019 r. W dniu 28 listopada 2018 r. pozwani złożyli wniosek o sprostowanie nakazu zapłaty z klauzulą wykonalności poprzez dopisanie zastrzeżenia o prawie powoływania się na ograniczenie ich odpowiedzialności za długi spadkowe do wysokości aktywów. Postanowieniem z 25 lutego 2019 r. wnioski zostały oddalone, zaś zażalenie pozwanych odrzucone postanowieniem z 15 lipca 2019 r.

Uzasadniając podstawy skargi nadzwyczajnej skarżący wskazał na naruszenie art. 319 k.p.c. podnosząc, że zamieszczenie tego zastrzeżenia jest obowiązkiem sądu i następuje z urzędu. Podkreślił, że wynikająca z powołanego przepisu obligatoryjność zamieszczenia w wyroku zastrzeżenia, że pozwanemu przysługuje prawo do powołania się w toku postępowania egzekucyjnego na ograniczenie odpowiedzialności, jest uzasadniona kodeksową zasadą ograniczenia egzekucji, obowiązującą z mocy art. 837 k.p.c. – dłużnik może

powoływać się na ograniczenie swojej odpowiedzialności tylko, gdy ograniczenie to zostało zastrzeżone w tytule wykonawczym. RPO podkreślił, że okoliczność, że pozwany nie złożył odpowiedniego wniosku w tym przedmiocie nie zwalnia sądu z obowiązku zastosowania art. 319 k.p.c. W szczególności za odmienną wykładnią nie przemawia użycie w tym przepisie zwrotu „może”. Wskazana redakcja nie oznacza dowolności ze strony sądu, ale musi być rozumiana w ten sposób, że sąd musi przepis zastosować, ilekroć zachodzą ku temu ustawowe przesłanki.

W opinii skarżącego przewidziane w art. 319 k.p.c. zastrzeżenie odnosi się również do przyjęcia spadku z dobrodziejstwem inwentarza. Pominięcie przez sąd zastrzeżenia o ograniczeniu odpowiedzialności pozwanych jest kwalifikowane jako uchybienie przepisów art. 319 k.p.c.

Dla stwierdzenia przesłanki rażącego naruszenia prawa nie bez znaczenia jest także charakter naruszonej normy prawnej. Istota przepisu art. 319 k.p.c. polega na tym, że w sytuacji objętej jej dyspozycją sąd musi zastrzec pozwanemu prawo powoływania się na ograniczoną odpowiedzialność. Norma z art. 319 k.p.c. nie podlega swobodnemu uznaniu sędziowskiemu, ma charakter obligatoryjny. Skarżący podkreślił, że ustawodawca nie bez powodu nadaje określonym przepisom prawa taki właśnie charakter wyrażając w ten sposób intencję jak najpełniejszego zapewnienia bezpieczeństwa prawnego. Z tego względu w demokratycznym państwie prawnym, nie może mieć miejsca sytuacja, w której normy o charakterze obligatoryjnym są stosowane przez sąd dowolnie. Skarżący podkreślił, że stwierdzone naruszenia nie pozostają bez negatywnych konsekwencji dla pozwanych, prowadząc przede wszystkim do uszczuplenia ich praw majątkowych. Rzecznik Praw Obywatelskich podniósł, że pozwany aktualnie nie przysługują żadne instrumenty prawne za pomocą których mogliby skutecznie przeciwstawiać się egzekucji długu spadkowego, prowadzonej przez powoda z całego ich majątku ponad zakres odpowiedzialności wynikającej z przyjęcia spadku z dobrodziejstwem inwentarza.

Rzecznik Praw Obywatelskich uzasadniając podstawy skargi nadzwyczajnej w zakresie zarzutu naruszenia praw i zasad konstytucyjnych wskazał, że zaskarżony nakaz zapłaty doprowadził do naruszenia prawa pozwanych do sądowej ochrony praw majątkowych, gwarantowanego przez art. 64

Konstytucji RP oraz konstytucyjnej zasady zaufania do państwa i prawa oraz zasady bezpieczeństwa prawnego wywodzonych z art. 2 Konstytucji RP. Tym samym skarżący podkreślił, że w ramach wszelkich stosunków cywilnoprawnych (w świetle zasady pierwotnej równości stron stosunku cywilnoprawnego) także i dłużnik winien być chroniony przed nadmiernymi przywilejami wierzyciela.

W ocenie RPO trudno zatem o akceptację stanu prawnego, który dopuszcza do nieograniczonej egzekucji z majątku pozwanych, ponad wartość ustalonego w inwentarzu stanu czynnego spadku, pomimo że przyjęli oni spadek z dobrodziejstwem inwentarza. Skarżący podniósł, że zaskarżony nakaz zapłaty, wydany z pominięciem art. 319 k.p.c., rodzi skutek w postaci swoistej nadbudowy prawnej, skutkującej nieuprawnionym i nieuzasadnionym rozszerzeniem zakresu uprawnień wierzyciela (powoda), a tym samym – nieuprawnioną ingerencją w sferę praw majątkowych pozwanych.

Uzasadniając przesłankę ogólną skargi nadzwyczajnej skarżący wskazał, że zasadniczym zarzutem podniesionym na gruncie niniejszej sprawy jest naruszenie zasad i praw wywodzonych z art. 2 Konstytucji RP, tj. zasady zaufania obywatela do państwa i prawa oraz zasady bezpieczeństwa prawnego.

W ocenie skarżącego stan prawny ukształtowany zaskarżonym nakazem zapłaty, umożliwiającą powodowi egzekwowanie długu spadkowego ponad wartość stanu czynnego spadku, mimo iż pozwani nabyli spadek z dobrodziejstwem inwentarza, rozmija się z powszechnym poczuciem sprawiedliwości społecznej. W konsekwencji Rzecznik Praw Obywatelskich podkreślił, że nie powinno ulegać wątpliwości, że zaskarżony nakaz zapłaty, pozostający w oczywistej sprzeczności z zasadami oraz prawami wywodzonymi z art. 2 Konstytucji RP, jednocześnie godzi w naczelną zasadę ustroju Rzeczypospolitej Polskiej, a mianowicie w zasadę demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej.

Ponadto skarżący podniósł, że uzyskanie nakazu zapłaty bez ograniczenia odpowiedzialności pozwanych do wartości stanu czynnego spadku nie powinno korzystać z powagi rzeczy osądzonej w zestawieniu z wyartykułowaną w art. 89 § 1 *in. princ.* u.SN koniecznością przywrócenia stanu zgodności z zasadą

demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej.

Jednocześnie Rzecznik Praw Obywatelskich podniósł, że od daty uprawomocnienia się zaskarżonego orzeczenia upłynęło ponad 5 lat, co w świetle art. 115 § 2 u.SN może stanowić okoliczność uzasadniającą ograniczenie się przez Sąd Najwyższy do stwierdzenia jego wydania z naruszeniem prawa, co z kolei dawałoby pozwanym prejudykat dla dochodzenia odszkodowania od Skarbu Państwa. Nakaz zapłaty wydany w niniejszej sprawie nie wywołał jednak nieodwracalnych skutków prawnych, pomimo iż część zasądzonej nim kwoty została wyegzekwowana. Skarżący podkreślił, że istotą postępowania ze skargi nadzwyczajnej jest przywrócenie stanu zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej. Stąd w przedmiotowej sprawie oznacza to konieczność zapewnienia pozwanym należytej im ochrony, wynikającej z przyjęcia spadku z dobrodziejstwem inwentarza, poprzez umożliwienie im powoływania się w toku postępowania egzekucyjnego na ograniczenie odpowiedzialności za długi spadkowe.

Skarżący podniósł, także że uchylenie lub zmiana zaskarżonego orzeczenia nie jest możliwa na podstawie innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia.

Reasumując, w ocenie skarżącego ochrona praw oraz wolności człowieka i obywatela określonych w Konstytucji RP na gruncie niniejszej sprawy jawi się jako wartość nadrzędna wobec zasady trwałości i stabilności orzeczeń sądowych, dlatego też wniesienie skargi jest uzasadnione. Jednocześnie tylko uzupełnienie nakazu zapłaty, zgodnie z art. 319 k.p.c., umożliwi przywrócenie zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej.

Pismem z 3 maja 2021 r., stanowiącym odpowiedź na skargę nadzwyczajną, powód wniósł o oddalenie skargi nadzwyczajnej w całości oraz o zasądzenie kosztów postępowania wywołanego wniesioną skargą nadzwyczajną w tym kosztów zastępstwa adwokackiego według norm przepisanych.

W uzasadnieniu powód potwierdził, że posiada przeciwko pozwanym dwa tytuły wykonawcze. Pierwszy to orzeczenie Sądu Okręgowego we Wrocławiu zawierające zastrzeżenie o możliwości powoływania się przez pozwanych

na ograniczenie odpowiedzialności do stanu czynnego masy spadkowej w toku postępowania egzekucyjnego. Drugi tytuł wykonawczy to orzeczenie Sądu Rejonowego w Pruszkowie, którego dotyczy skarga nadzwyczajna, które nie zawiera wskazanego zastrzeżenia. Ponadto powód podniósł, że pozwani wiedzieli o długach zmarłego J. W. wobec powoda.

Ustosunkowując się do treści skargi Rzecznika Praw Obywatelskich powód podniósł, że nie zgadza się z argumentacją skarżącego prowadzącą do stwierdzenia, że miało dojść do rażącego naruszenia prawa procesowego, a tym samym naruszenia wymienionych konstytucyjnych zasad. Uzasadniając swoje stanowisko powód przywołał przepisy art. 319 k.p.c., 1031 § 2 k.c. i art. 837 zd. 1 k.p.c. oraz wskazał, że pozwani byli zastępowani przez profesjonalnego pełnomocnika, który wiedział, jakie skutki w przyszłości może wyrzucić brak zastrzeżenia. Powód podkreślił, że Sąd wydając nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczym mógł zastrzec pozwanemu prawo powoływania się na ograniczenie odpowiedzialności za długi jedynie do istniejących w spadku aktywów. Mógł uczynić to na wniosek pozwanych lub z urzędu. Pozwani, z uchybieniem terminu, zaskarżyli nakaz zapłaty. Złożyli ponadto wniosek o uzupełnienie orzeczenia, jednakże dopiero w postępowaniu klauzulowym. Powód wskazał, że skoro w tytule wykonawczym nie zastrzeżono dla spadkobiercy możliwości powoływania się na ograniczenie odpowiedzialności za stwierdzone tytułem zobowiązanie to konsekwencją tego jest fakt, że sporządzenie spisu inwentarza i spłacanie długów spadkowych w granicach masy czynnego spadku nie ma znaczenia dla egzekucji zobowiązania, które jest egzekwowane bez ograniczenia. Powyższe stanowić miało gwarancje dla wierzyciela, że jego długi zostaną przez spadkobierców spłacone.

Uwzględnivszy powyższe, powód podkreślił, że skoro pozwani nie powołali się skutecznie na ograniczenie odpowiedzialności, nadużyciem byłoby uznanie, że nastąpiło rażące naruszenie prawa godzące w zasadę demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej. Powód mógł przypuszczać, że pozwani chcą lojalnie, zgodnie z licznymi zapewnieniami, spłacić wszystkie długi powoda. Powód uważa, że skarga nadzwyczajna nie powinna być środkiem naprawiającym wszelkie

uchybień procesowe stron i ich pełnomocników. W ocenie powoda, jeżeli pozwani ponieśli szkodę to przysługiwało im roszczenie o jej naprawienie do pełnomocnika, który zaniedbał prowadzenie ich sprawy.

Podsumowując powód podkreślił, że nadzwyczajne środki zaskarżenia muszą być uzasadnione okolicznościami o istotnym i niewątpliwym charakterze, korygującym fundamentalne wady rozstrzygnięć jurysdykcyjnych, niweczące podstawową funkcję wymiaru sprawiedliwości, co w jego ocenie nie zachodzi w niniejszej sprawie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Dopuszczalność wniesienia skargi nadzwyczajnej uzależniona jest od spełnienia szeregu przesłanek ustawowych, wśród których wyróżnia się przesłanki formalne i materialne.

Przesłanki formalne odnoszą się do substratu zaskarżenia, terminu i podmiotów uprawnionych do wniesienia skargi.

Stosownie do art. 89 § 1 u.SN, skarga nadzwyczajna może być wniesiona od prawomocnego orzeczenia sądu powszechnego lub wojskowego kończącego postępowanie w sprawie, które nie może być uchylone lub zmienione w trybie innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia. Zaskarżony nakaz zapłaty, wydany przez Sąd Rejonowy w Pruszkowie 10 marca 2008 r., wobec wniesienia sprzeciwu z naruszeniem terminu, uprawomocnił się wobec R. W., A. W. i R. W. 31 października 2008 r., zaś 6 lutego 2009 r. wydano tytuł wykonawczy. Z powyższych względów od wskazanego nakazu zapłaty nie przysługuje żaden inny środek zaskarżenia (por. wyrok Sądu Najwyższego z 8 maja 2019 r., I NSNc 2/19).

Artykuł 89 § 2 u.SN przewiduje ściśle określony krąg podmiotów uprawnionych do wniesienia skargi nadzwyczajnej. Jednocześnie należy mieć na uwadze, że zgodnie z art. 115 § 1a u.SN, skarga nadzwyczajna od prawomocnego orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie, które uprawomocniło się przed wejściem w życie ustawy o Sądzie Najwyższym, może być wniesiona przez Prokuratora Generalnego lub Rzecznika Praw Obywatelskich. Przepis ten wyłącza więc stosowanie art. 89 § 2 u.SN w odniesieniu

do wskazanej kategorii spraw. W przedmiotowej sprawie legitymacja Rzecznika Praw Obywatelskich do wniesienia skargi nadzwyczajnej nie budzi wątpliwości.

Zgodnie z treścią art. 89 § 3 u.SN skargę nadzwyczajną wnosi się w terminie 5 lat od dnia uprawomocnienia się zaskarżonego orzeczenia, a jeżeli od orzeczenia została wniesiona kasacja albo skarga kasacyjna – w terminie roku od dnia ich rozpoznania. Jednocześnie należy mieć na uwadze, że zgodnie z art. 115 § 1 u.SN, znowelizowanego ustawą z dnia 30 marca 2021 r., w okresie 6 lat od dnia wejścia w życie ustawy skarga nadzwyczajna może być wniesiona od prawomocnych orzeczeń kończących postępowanie w sprawach, które uprawomocniły się po dniu 17 października 1997 r. Przed wejściem w życie wskazanej nowelizacji okres, o którym mowa w art. 115 § 1 u.SN, wynosił 3 lata. Stosownie do przepisu art. 115 § 1 zdanie drugie u.SN, zarówno w brzmieniu sprzed, jak i po nowelizacji, w tych sytuacjach przepis art. 89 § 3 u.SN zdanie pierwsze nie znajduje zastosowania.

Zważywszy na powyższe, nie ulega wątpliwości, że skarga wniesiona została w terminie określonym ustawą, zarówno uwzględniając brzmienie art. 115 § 1 u.SN po, jak i sprzed nowelizacji. Przyjmując bowiem tę drugą perspektywę, należy zauważyć, że stosownie do treści art. 136 u.SN ustawa weszła w życie po upływie 3 miesięcy od dnia ogłoszenia. Ogłoszenie ustawy nastąpiło 2 stycznia 2018 r., a zatem ustawa z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym weszła w życie 3 kwietnia 2018 r. Skarga nadzwyczajna sporządzona została 31 marca 2021 r., zaś do Sądu Rejonowego w Pruszkowie wpłynęła 2 kwietnia 2021 r. (data prezentaty).

Przesłanki materialne skargi nadzwyczajnej określone zostały w art. 89 § 1 u.SN. Zgodnie z nim od prawomocnego orzeczenia sądu powszechnego lub sądu wojskowego kończącego postępowanie w sprawie może być wniesiona skarga nadzwyczajna, jeśli jest to konieczne dla zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej (przesłanka ogólna skargi nadzwyczajnej), o ile (przesłanki szczególne skargi nadzwyczajnej): (1) orzeczenie narusza zasady lub wolności i prawa człowieka i obywatela określone w Konstytucji lub (2) orzeczenie w sposób rażący narusza prawo przez błędną jego wykładnię lub niewłaściwe zastosowanie,

lub (3) zachodzi oczywista sprzeczność istotnych ustaleń sądu z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego.

Rzecznik Praw Obywatelskich w wywiedzionej skardze zarzucił zarówno naruszenie przesłanki ogólnej skargi nadzwyczajnej, jak i dwóch przesłanek szczególnych, określonych w art. 89 § 1 pkt 2 i pkt 1 u.SN.

Zgodnie z art. 95 pkt 1 u.SN w zakresie nieregulowanym przepisami ustawy o Sądzie Najwyższym do skargi nadzwyczajnej, w tym postępowania w sprawie tej skargi, stosuje się w zakresie spraw cywilnych przepisy ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego dotyczące skargi kasacyjnej, z wyłączeniem art. 398⁴ § 2 oraz 398⁹. Stosownie wyłączone zostały przepisy statuujące obowiązek zamieszczenia w skardze wniosku o jej przyjęcie do rozpoznania i jego uzasadnienia, a także instytucji tzw. przedsądu. Tak wąskie określenie przepisów dotyczących skargi kasacyjnej, które nie znajdują zastosowania w odniesieniu do skargi nadzwyczajnej oraz postępowania w sprawie tej skargi, nie pozostawia wątpliwości, że pozostałe przepisy dotyczące skargi kasacyjnej znajdują zastosowanie.

Wskazać należy art. 398⁴ § 1 k.p.c. określający wymagania konstrukcyjne skargi kasacyjnej jako szczególnego środka odwoławczego. Wymagania te mają charakter wad nieusuwalnych i powodują odrzucenie skargi *a limine*. Podkreślić przy tym należy, że warunkiem wystarczającym, a zarazem koniecznym, do odrzucenia skargi jest brak któregokolwiek z jej elementów konstrukcyjnych (zob. postanowienia Sądu Najwyższego z: 11 maja 2006 r., III CSK 144/06; 13 czerwca 2008 r., III CSK 104/08).

Zgodnie z powyższym skarga nadzwyczajna powinna zawierać: (1) oznaczenie orzeczenia, od którego jest wniesiona, ze wskazaniem, czy jest ono zaskarżone w całości czy w części; (2) przytoczenie podstaw skargi nadzwyczajnej i ich uzasadnienie; (3) wniosek o uchylenie lub zmianę orzeczenia z oznaczeniem zakresu żądanego uchylenia i zmiany. Należy przy tym mieć na uwadze, że warunkiem koniecznym wniesienia jakiegokolwiek środka zaskarżenia jest istnienie substratu zaskarżenia.

W przedmiotowej sprawie Sąd Rejonowy w Pruszkowie wydając zaskarżony nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczym nie zrealizował obowiązku

wynikającego z art. 319 k.c. Jak podkreślił Sąd Najwyższy w wyroku z 27 stycznia 2021 r., I NSNc 147/20, „[p]rzewidziane w art. 319 k.p.c. zastrzeżenie, iż stronie pozwanej przysługuje prawo do powoływania się w toku postępowania egzekucyjnego na ograniczenie odpowiedzialności, sąd jest obowiązany zamieścić w wyroku z urzędu, niezależnie od sformułowania go w żądaniu pozwu lub stanowisku pozwanego” (zob. również przywołane tam orzecznictwo). Konsekwentnie nie ulega wątpliwości, że posłużenie się przez ustawodawcę zwrotem „sąd może” nie odnosi się do swobody sądu w zakresie decyzji procesowej o dokonaniu w wyroku zastrzeżenia pozwanemu prawa do powołania się w toku postępowania egzekucyjnego na ograniczenie odpowiedzialności, lecz możliwości uwzględnienia powództwa jedynie przy dokonaniu tego zastrzeżenia (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 24 września 2020 r., IV CSK 22/19; M. Manowska, (w:) M. Manowska (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. I, Warszawa 2021, s. 1012).

W sentencji zaskarżonego nakazu Sąd Rejonowy w Pruszkowie nie zastrzegł zatem pozwanym prawa do powoływania się w toku postępowania egzekucyjnego na ograniczenie odpowiedzialności. W tym też zakresie, czyli „w jakim nie zastrzega pozwanym prawa do powoływania się w toku postępowania egzekucyjnego na ograniczenie odpowiedzialności” (k. 6 *verte*), Rzecznik Praw Obywatelskich zaskarżył nakaz zapłaty Sądu Rejonowego w Pruszkowie.

Jak słusznie podkreślił Sąd Najwyższy w postanowieniu z 4 października 2022 r., I NSNc 704/21, „[z]arówno doktryna, jak i orzecznictwo Sądu Najwyższego wyrażają zgodnie zapatrywanie, że warunkiem dopuszczalności zaskarżenia każdego orzeczenia jest to, by orzeczenie istniało nie tylko faktycznie, ale także z prawnego punktu widzenia (T. Ereciński, *Apelacja w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2009; *Orzeczenia nieistniejące w cywilnym postępowaniu odwoławczym*, „NP” 1991, nr 1-3, s. 79; Wiśniewski T. [w:] T. Ereciński (red.), *System prawa procesowego cywilnego. Środki zaskarżenia*, t. III cz. 1). Sąd Najwyższy w postanowieniu z 28 maja 1998 r., III CKN 409/98 orzekł, że środki zaskarżenia wnoszone od orzeczeń nieistniejących (*sententia non existens*) podlegają odrzuceniu jako pozbawione substratu zaskarżenia (tak też postanowienia Sądu Najwyższego z: 21 lutego 2003 r., III CZP 84/02; 25 stycznia 2001 r.,

III CKN 1382/00; 14 grudnia 2011 r., I CSK 138/11; 13 sierpnia 2015 r., I CZ 58/15)". Mając na względzie, że nie jest możliwe skuteczne zaskarżenie nieistniejącego orzeczenia, wniosek skargi nadzwyczajnej, wskazujący na element orzeczenia, który nie istnieje, nie może zostać uwzględniony przez Sąd Najwyższy.

Niezależnie od powyższego wskazać należy, że zaskarżając nakaz zapłaty Sądu Rejonowego w Pruszkowie w zakresie, w jakim nie zastrzega pozwanym prawa do powoływania się w toku postępowania egzekucyjnego na ograniczenie odpowiedzialności, Rzecznik Praw Obywatelskich wniósł o wydanie orzeczenia reformatoryjnego względnie kasatoryjnego. Jednocześnie skarżący nie określił w jakim zakresie wnosi o uchylenie zaskarżonego nakazu zapłaty, ograniczając się do stwierdzenia: „uchylenie zaskarżonego nakazu zapłaty i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w Pruszkowie”, a przez to naruszył art. 389⁴ § 1 pkt 3 k.p.c.

Z powyższych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398⁶ § 3 k.p.c. w zw. z art. 95 pkt 1 u.SN odrzucił skargę nadzwyczajną.

O wzajemnym zniesieniu kosztów postępowania wywołanego wniesioną skargą nadzwyczajną Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 398¹⁸ k.p.c. w zw. z art. 95 pkt 1 u.SN.

[as]